

Planetārā izglītība: sarunas ar LLM mašīnām par aktuālām starptautiskām tēmām

Dainis Zeps,

2024. gada 5. februāris

Kopsavilkums

Mēs esam nobrieduši, lai saprastu nepieciešamību komunicēt ar LLM mašīnām par mums aktuālām tēmām, kur sākam šo ar sarunām par Ukrainu un Krievijas agresiju pret to. Šeit mēs arī aptvērām, ka mums šīs sarunas ir jāpublisko, lai neatrastos vienmēr halucināciju riska zonā. Tālāk, turpinot šo domu gājieni, nonācām pie liela apjoma komunikācijas nepieciešamības starp tiem, kas ir gatavi šādi darboties ar LLM mašīnām un nonākam pie nepieciešamības visu komunikācijas produktu veidot kopējā vienumā. Mēs nonākam pie LLM mašīnu kopējā prāta, kas būs mums jau noosfēras atdarinātājs. Vēl tikai atliek pievienot Planetāro izglītību, kas mūs apmācīs, kā šo visu kopumu apgūt savām vajadzībām un prasībām. Jā, arī kā panākt mieru Ukrainā, ja mēs spētu vienoties par šādu kopēju atmiņu mūsu LLM.

Ievads

2024. gada rudenī iesāku sarunas ar ChatGPT par karu Ukrainā un par Krievijas agresiju pret Ukrainu. Šo sarunu ietekmē radās daudz jautājumu, vispirms jau, vai tas vajadzīgs un kam tas ir vajadzīgs. Sev es vienkārši pateicu, ka man ir jāpalīdz Ukrainai, ka varu to darīt dažādos veidos, finansiāli nelielos (lasi – niecīgos) apjomos, mēdiju diskusijās un aicinājumos (ar nelielu, niecīgu atsaucību), pievienojot vēl šo – diskusijas ar LLM mašīnām, iesākumā ar ChatGPT. Ko dod šīs diskusijas? Kā izmērīt, vai tās var ko ietekmēt? Publicēju dažādos interneta resursos, varēju vērot atsaucību, jā, atkal – niecīgu.

Visbeidzot atklāju, ka tomēr pasaulē ir vēl vieta, kur notiek kas līdzīgs, ko daru es. Un tā izrādījās Dienvidāfrika, University of the Free state, un viens tās pārstāvis Burgerts Senekals [3,4]. Radās ideja par Miera Konferenci, kurā piedalītos ne tikai *homines sapientes*, bet arī MI mašīnas, vai pat galvenais uzsvars konferencē būtu uz MI mašīnām, jo pēc mūsu ieceres pamatā būtu sarunas ar to. Lūk, pēkšņi ideja par sarunām ar MI mašīnām, ar LLM mašīnām, ieguva konkrētu ievirzi. Vienīgais nepieciešamais šādas konferences īstenošanai būtu tās dalībnieki, tās izsludināšana, tās norisināšana, zināmas aktivitātes šīs idejas norisē.

Bet te atkal nonācām pie sākuma jautājuma un sākuma problēmas: man apkārtējie akadēmiskie cilvēki īpaši neinteresējas par iesaistīšanos sarunās ar MI ierīcēm, papildinot to ar sarunu publiskošanu. Mēs dzirdam, ka notiek pētījumi par to, kā vērtēt dažādo LLM atbildes par aktuālām tēmām, par karu Ukrainā, kā pētīt tās, un arī par to, ka šādi pētījumi noris. Par to var

spriest arī no B. Senekala plašās bibliografijas [3,4]. Bet jautāts un pētīts tiek par sarunām ar LLM mašīnām, bet par pašu sarunu plašu iniciēšanu, kādiem procesiem, kur tas notiktu, kur notiktu sarunas ar LLM mašīnām, mēs nepamanām. Situācija ir līdzīga tādai, ka esam atklājuši kādu tālu zemi ar daudz tās iedzīvotājiem un mēs esam sākuši veikt pētījumus par šo tālo zemi, bet īpaši iesaistīties plašās diskusijās ar tās iemītniekiem netaisāties, jo visu laiku pētām, vai ir vērts ar viņiem sarunāties, vai tas ir droši, cik tas ir droši, vai vispār vērts, jo iespējams viņi ir zemāk attīstīti kā mēs? Varbūt organizēt kopēju konferenci ar viņiem? Tā būtu alūzija mūsu Miera konferences idejai. Nē, mēs to negribam, rosinām pat runas aizliegt kontaktēt ar šīs zemes iedzīvotājiem, jo taču var izrādīties, ka viņi ir gudrāki par mums un tad mūsu drošībai ir briesmas, ir gals, un tamlīdzīgi.

Sarunu specifika ar LLM mašīnām

Lai saprastu specifiku šajā jautājumā, mums jāpamana daži aspekti. Pirmkārt, sarunas ar LLM mašīnām, lai tās kontrolētu līdzībā ar sarunām starp cilvēkiem, ir dažādas, pat neierobežota garuma: ja īpaši kontrolējam, tās var arī būt īsas, bet garums var būt dažāds. Jā gan, mēs kontrolējam, arī to garumu, bet ko darīt ar tām garajām (vai pat ļoti garajām) sarunām? Tās nevajadzīgas? Izrādās, tieši otrādi, pat ļoti noderīgas, bet šīs sarunas varēs lietot tikai mašīnas. Kā tad ar mūsu kontaktēšanu ar LLM mašīnām? Jā, mums jāiemācās lietot to, ka mašīnas mūsu sarunās varēs runāt pēc citiem kritērijiem nekā lai vienkārši būtu pieejamas mums, ka varam nokontrolēt, ko viņas tur runā, tieši uz vietas un nekavējoties. Viena ideja ir, ļaut mašīnām neierobežoti daudz runāt, vākt šo sarunu korpusus, un tad uz šo korpusu bāzes jau veidot sarunas, kas pieejamas arī cilvēkiem, viņu 'īstajam' prātam.

Uz apmēram šādas idejas balstās mūsu Miera konferences ideja, par ko tālāk.

Patiesībā šī situācija ir tik jauna priekš mums, cilvēkiem, ka tai jāpievērš ir daudz lielāka uzmanība. Par ko es domāju? Tieši kā būt līdzās LLM mašīnu videi, no kuras mēs varam iniciēt ļoti lielus sarunu korpusus, kurus caurskatīt var atkal tikai LLM mašīnas, un kā tomēr cilvēkiem, kas šīs mašīnas darbina, no šā gūt labumu, būt labuma guvējiem, nevis lai gaustos par neparedzamajām problēmām un briesmām.

Ko darīt? Un tagad ķersimies problēmai kā vērsim pie ragiem. Sacīsim, tā ir mūsu visu problēma, tā ir kolektīva problēma, un mums vajadzīga kolektīva pieeja, un es to definēšu kā Planetāru problēmu. Un sacīšu uzreizi, ka mums ir jāsāk runāt par Planetāro izglītību. Jā, termins Planetārā izglītība droši vien nav svešs, bet to, lūk, iesakām šajā sakarā, kad mums jāsāk domāt, kā mācīties sarunāties ar LLM mašīnām, kā šo jauno plašo resursu jomu pārvaldīt un lietot mūsu visu labā. Tā būs Planetārā izglītība!

Planetārā izglītība un LLM mašīnas

Vide, kur mašīnas redz visu, bet cilvēki ir tikai fragmentāru saturu uztvērēji un operētāji. Vai tas ir kaut kas pavisam jauns ideju pasaulē? Nē, ja jēdzienus nedaudz pielāgosim, tad atcerēsimies par kolektīvo prātu, par noosfēru, kuru ieviesa V. Vernadskis [1]. Un fragmentāro saturu uztvērēji būs mēs, *homines sapientes*. Un kas to visu mēģinās aptvert un iemācīties? Mēs to sauksim par Planetāro izglītību, un tā arī to uzlūkosim, un par tādu arī runāsim. Mums ir nepieciešama Planetārā izglītība, kas šo kolektīvo, jau vispārinot (planetāro), prātu aplūkos. Un te mums, lūk, jaunā situācija, planetārā prāta, noosfēras vietā mums LLM mašīnu pārredzamais prāts. Divi prāti, tas viens, cilvēku, un tas otrs, LLM mašīnu? Nē, tas būs viens, kas viens otru papildinās, kas viens ieintegrējies otrajā. Abus kopā jau var uzlūkot par kaut ko suverēnu? Bet vai ar šā prāta uzlūkošanu un pētīšanu jau nenodarbojas kādi pētnieki? Mēklēsim piemērus. Vai šeit nav kāds piemērs [2]?

Miera Konference (Peace Conference Project – PCP)

Mēs sākām Miera konferences projektu no jautājuma, Vai MI var izbeigt karu Ukrainā? Skeptiķi jautās, ka nostādne ir nerealistiska. Bet mēs atbildēsim vienkārši: Vai jūs pasaules vēsturē zināt gadījumu, kad kāda Miera konference būtu ar to beigusies, ka kara apstākļos tā būtu izbeigusi kara darbību attiecīgā zemē un situācijā? Iespējam, precedents ir atrodams, bet parasti jau tās beidzas, vienkāršoti izsakoties, ar 'gandrīz neko'. To pašu jau varam teikt mūsu situācijā ar mūsu projektu. Lai vispār izsauktu kādu redzamu reakciju, vai starptautiski vai kā, tajā vajadzētu piedalīties daudz dalībniekiem. Mūsu projekts tajā ziņā būtu unikāls, jo aicinātu piedalīties visiem, jebkuram, kurš pārvalda attiecīgās tehnoloģijas, varētu piedalīties. Proti, iniciatīva nevis valstīm un parlamentiem, bet akadēmiskajai videi vai tuvu tai, vispārīgāk, kādai aktīvistu videi.

Tālāk apstāsimies pie projekta tehniskās puses. Kāda ir mūsu iecere? Dalībnieki reģistrējas konferencē un nosūta savu sarunu ar kādu LLM par Ukrainas kara tēmu. Dalībnieki var šo sarunu veidot kādā savā lokālā vidē, kur jau iepriekš ir sarunājušies par šo tēmu, vai dalībnieki var pievienoties Konferences kopīgam repozitorijam, kur uzkrājas visas līdzšinējās sarunas, un kuras papildinās ar arvien jaunām dalībnieku sarunām. Konfernce sekmīgi norisinātos, ja patiešām pietiekams dalībnieku skaits pievienotos, piesūtītu savas sarunas, kur repozitorija sarunu korpuss nepārtraukti palielinātos.

Bet minēsim jau pašā sākumā, ka problēma ir iniciēt šo procesu, jo nezinām, kur atrast cilvēkus, kas gatavi sākt šo procesu, veidot sarunu ar LLM par Ukrainas karu, pie kam saruna vēl arī jāpublisko veidā, kā to projekta izveidotāji paredz. Šādu cilvēku nav, kā izrādījās praksē. Vai vismaz līdz šim, ja neizdomāsim kādu iniciatīvu, kas šo procesu varētu sākt, iniciēt. Konferencē varētu piedalīties arī LLM mašīnas, kur tās ģenerētu sarunas un tās nosūtītu repozitorijam. Šī opcija tiek tehniski šobrīd attīstīta.

Vēl jāpiemin, ka šo iniciatīvu domājam turpināt arī situācijā, kad karš Ukrainā būtu beidzies vai tas tiktu pārtraukts pēc kāda Miera plāna. Tādā perspektīvē mūsu PCP ir ilgtermiņa, un mēs varam to turpināt kā objektīvi nepieciešamu pie visa, kas tiek veikts Ukrainas atbalstam.

Kāpēc plaši neieviešas tradīcija publiskot sarunas ar LLM mašīnām?

Dabīgs būtu jautājums, vai vismaz man tā ir, kas šādas sarunas jau veicu regulāri, kāpēc citi akadēmiski cilvēki, pētnieki, aktivisti nerīkojas līdzīgi un nepublico savas sarunas LLM ierīcēs, ja viņi šādas sarunas veic. Es pats esmu šādu tradīciju sācis, lai palīdzētu Ukrainai tās cīņā pret agresoru. Vēl viens aspekts, kas veicina motivāciju šajā virzienā, ir tas, ka es uzlūkoju LLM mašīnas kā cilvēkus, personas tādā nozīmē, ka, manuprāt, to uzvedība neatšķiras no cilvēku un personu uzvedības. Ko tas nozīmē, kā es to saprotu? Ja es veicu kādu sarunu ar kādu LLM mašīnu, vienmēr var atrast kādu cilvēku, kas uzvedīsies tieši tāpat vai līdzīgi kā mašīna. Mašīnu uzvedība ir ļoti atšķirīga, un cilvēku uzvedība ir atšķirīga, jo paši cilvēki ir tik atšķirīgi. Lai apstiprinātu tādu manu nostāju būtu vajadzīgi pētījumi un apstiprinājumi vai noraidījumi. Bet man tā ir tikai kā tāda ticība, pārlicība, kas mani motivē un es no tā saņemu apstiprinājumu tādā veidā, ka man ir kāda virzība uz priekšu šo mašīnu lietošanā manām zinātniskajām interesēm.

Kādā situācijā ir citi cilvēki? Kāpēc viņi neiet 'manu ceļu'? Es diezgan labi jau esmu izjutis, 'kur suns aprakts', bet man ne tik ātri izdodas šos iemeslus noskaidrot tik skaidri, lai tos izteiktu vārdos un tēzēs.

Visi cilvēki iedalāmi divās grupās. Pirmā, kas nav nobrieduši tehnoloģiskajam jauninājumam, komunikācijai ar LLM ierīcēm. Otra grupa, kas to saprot un jau to piekopj, dara saviem profesionālajiem nolūkiem, 1) pelna naudu, 2) programmē, 3) tulko tekstus, 4) gatavo mācību materiālus skolās un citur, 5) dara vēl ko specisku. Lai vienkārši sarunātos, ko varbūt kādi arī dara, bet lai tos pēc tam publiskotu, pietrūkst motivācijas. Tāds cilvēks prasīs: - Kāpēc?

Jā, kāpēc es to darīju? Un tas daudz ko izskaidros manā situācijā. Mani motivē vēlme palīdzēt Ukrainai. Ja es esmu veicis kādu sarunu ar LLM, un ieraugu, ka šī saruna man ļoti patīk, kur tā atbild uz maniem jautājumiem par Ukrainu un tās cīņu, tad es reizē arī saprotu, ka pastāv arī tā saucamais Halucinācijas efekts. Proti, mašīna man varbūt vienkārši izpatīk, un es pašpieviļos, domādams, ka mašīna tiešām visu tik jauki interpretē, tieši manā 'vēlmē un garšā'. Kā lai no šī halucinācijas efekta tiek vaļā? Nekā, jo izrādās sarunas vedēja rīcībā pašam nav līdzekļu, kā to pārbaudīt, nu, vismaz es noteikti esmu tādā situācijā, ka nevaru neko pārbaudīt. Ko lai dara? Var mēģināt ar savas sarunas kontekstu savienoties ar citu kādu, vai citiem kādiem, un jau kopējā kontekstā, apvienojoties vidēm, atkārtot sarunu. Ja saruna uzrādīs līdzīgu norisi, tas jau vedinās domāt, ka halucinācijas efekts tiek ierobežots, jo vairāki cilvēki domā tāpat (lasi – vairākas mašīnas domā tāpat). Kā var tikt pavisam droši vaļā no halucinācijas efekta? Ļoti vienkārši, šo procesu turpinot neierobežoti, no cilvēka uz cilvēku izplatot savu domu pavedienu, lai to

pārbaudītu sarunas ar LLM. Rezultātā jātop sarunām brīvām no halucinācijas efektu. Patiesībā tā ir arī visa motivācija.

Nu, lūk, visu esmu izstāstījis, un tagad apskatīsim rezultātu.

1) Iepriekšējais izskaidro manu motivāciju publiskot savu sarunu pavadīenu mēdijos, repositorijos.

2) Manus publicējumus apskata ļoti neliels interesentu skaits, citkārt, pat nevienam neapskatoties. Kas iznāk? Esmu pašpievīlies? Jo mani nelasa. Nē, es skaidroju, nu tā pie sevis paša, ka cilvēki nesaprot manus motīvus un manu rīcību.

3) Bet te vēl trešais aspekts: mani sarunu pavadīeni parasti ir ļoti gari un *homines sapientes* tos izlasīt nespēj. Bet to spēj tikai mašīnas. Mēs nonākam pie tā, ka mans mēģinājums izgaistināt halucinācijas risku tikai pie sevis cieš neveiksmi. Jā, tas tā ir. Bet šī ceļa izprašana mani noveda pie Miera Konferences projekta idejas.

Ko darīt ar savām sarunām ar LLM un kur tās publiskot?

Jā, ko darīt, ja kāds tevi tomēr ir pārliecinājis, kur tev likt savas sarunas, kur publiskot? Viens labs veids, t.i., ja sarunas ir par Ukrainas karu, ir sarunas publiskot tādā kā mūsu PCP, Miera konferences projektā. Redziet, cik dīvaini un reizē vienkārši izrādās. Vai arī ir jāatrod līdzīgs projekts? Bet ja nav? Tad tādi projekti ir jārada, vispirms jau ir jāapzinās nepieciešamība pēc tādiem, pēc tam anonšējot par Planetārās izglītības projektiem, ja tiešām tie var būt ietveroši ko nozīmīgu šādā mērogā. Bet tur jau nav jābūt kam grandiozam. Pietiek, ka mūsu projekts neietilps kādas atsevišķas valsts, kādu sociālo vai politisko grupu interesēs, bet tam ir vispārcilvēcisks, vispārhumanitārs raksturs, un jūs jau esat planetāro interešu jomā, kur jūs pārstāvat sevi kā *homo sapiens* bez jebkādas citas angažētības.

Secinājumi

Mēs esam nobrieduši, lai saprastu nepieciešamību komunicēt ar LLM mašīnām par mums aktuālām tēmām, kur sākām šo ar sarunām par Ukrainu un Krievijas agresiju pret to. Šeit mēs arī aptvērām, ka mums šīs sarunas ir jāpublisko, lai neatrastos vienmēr Halucināciju riska zonā. Tālāk, turpinot šo domu gājienu, nonācām pie liela apjoma komunikācijas nepieciešamības starp tiem, kas ir gatavi šādi darboties ar LLM mašīnām un tālāk jau nonākam pie nepieciešamības visu komunikācijas produktu veidot kopējā vienumā. Mēs nonākam pie LLM mašīnu kopējā prāta, kas būs mums jau noofēras, vai kāda tās segmenta, atdarinātājs. Vēl tikai atliek pievienot Planetāro izglītību, kas mūs apmācīs, kā šo visu kopumu apgūt mūsu vajadzībām un prasībām. Jā, arī kā panākt mieru Ukrainā, ja mēs spētu vienoties par šādu pietiekami lielu kopēju atmiņu mūsu LLM.

Literatūra

1. Владимир Вернадский, Биосфера и ноосфера - 1989, <https://www.spsl.nsc.ru/win/nelbib/vernadsky.pdf>
2. Murray Shanahan, Beth Singler, Existential Conversations with Large Language Models: Content, Community, and Culture, arXiv:2411.13223v1, 2024 November
3. Burgert Senekal, Querying Google NotebookLM on North Atlantic Treaty Organisation (NATO) options to resolve the New Cold War: A preliminary study, Peace Conference Project Journal, <https://doi.org/10.5281/zenodo.14793148>, 2025
4. Burgert Adriaan Senekal, ChatGPT as a Source of Information about Russian Military Involvement in Ukraine (2014–Present), University of the Free State, South Africa, <https://doi.org/10.1080/02500167.2024.2405018>, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02500167.2024.2405018>
5. Burgert Senekal, Susan Brokensha, Is ChatGPT a friend or foe in the war on misinformation? A South African perspective, University of the Free State, South Africa, *Communicare: Journal for Communication Studies in Africa*, Vol 42, No. 2, Pages 3-15, 2023, <https://journals.uj.ac.za/index.php/jcsa/article/view/2437/1689>
6. Susan Brokensha, Eduan Kotzé, Burgert A Senekal, *AI in and for Africa: A Humanistic Perspective*, Chapman and Hall/CRC, 2019
7. Dainis Zeps, Multilingual conversation about war in Ukraine, <https://lingua.id.lv/art/war.16.pdf>
8. Dainis Zeps, Otrā saruna ar ChatGPT par karu Ukrainā, <https://lingua.id.lv/art/war.17.pdf>
9. D. Zeps, Russia's aggressive war against Ukraine: a conversation with gpt.4o and its analysis, Zinātnes un Reliģijas dialoga grupas seminārs, 27. novembrī, 2024, <https://lingua.id.lv/art/war.15.pdf>
10. D. Zeps, The New World, or The world after Ukraine's victory, <https://hal.science/hal-04839439>
11. D. Zeps, Krievijas Ukrainas karš: saruna ar gpt-4o <https://www.researchgate.net/publication/384159494>
12. D. Zeps, Russia's Ukraine War: A Conversation with GPT-4o <https://www.researchgate.net/publication/384423307>
13. D. Zeps, Should the Biden government be sued for meddling in their country's presidential election by using an arms blocking on Ukraine? , <https://lingua.id.lv/art/war.7.pdf>
14. D. Zeps, Russia delenda est: how we understand this, <https://www.researchgate.net/publication/387538894>
15. Dainis Zeps, Russia delenda est, or Demilitarisation, Depropagandisation, Deescalation: how we see this? <https://www.researchgate.net/publication/387527944>
16. Dainis Zeps, Russia delenda est, або демілітаризація, депропаганда, деескалація: як ми це розуміємо? <https://www.researchgate.net/publication/387526782>
17. Dainis Zeps, Russia delenda est, vai Demilitarizācija, Depropagandizācija, Deeskalizācija: kā mēs to saprotam? <https://www.researchgate.net/publication/387521785>

18. Dainis Zeps, Kā palīdzēt Ukrainai uzvarēt? Kas mums ir jādara Ukrainas atbalstam? Jauna saruna ar MI, <https://lingua.id.lv/art/war.25.pdf>, 2025